

elágazásos módszerrel programozott szöveget, és a hagyományos szöveg töredékeit. Ez a kívánság találkozik a Lengyelországban alkalmazott *tömbprogram* koncepciójával.

A recenzió nem tart igényt a módszerek részletes ismertetésére, célja csupán az volt, hogy ráirányítsa a figyelmet a Lengyelországban e téren folyó munkára és az elért eredményekre.

BESNYÓ MIKLÓS

EDUCATION ON THE MOVE

Mozgásban az oktatás

Párizs—Toronto 1975. UNESCO 280 oldal

Az UNESCO főigazgatója 1971-ben felkérte a világ hét kiemelkedő nevelési szakemberét, hogy egyrészt mérjék fel a nevelés jelenlegi helyzetét a világban, másrészt határozzák meg a fejlődés fő irányait, valamint a tagállamok figyelmébe ajánlandó stratégiákat.

A Nemzetközi Nevelésfejlesztési Bizottság jelentése, az ún. Faure-jelentés 1972-ben jelent meg „*Learning to be*” (Tanuljunk meg élni) címmel. A jelentés világszerte nagy visszhangot keltett, neves szakemberek cikkekben, konferenciákon foglalkoztak értékelésével, nem egy esetben mélyreható bírálatával.

Az UNESCO a torontói Ontario Neveléstudományi Intézettel közösen most közreadta azoknak a tanulmányoknak egy részét, amelyek annak idején a Bizottság munkájának — a személyes tapasztalatszerzés és a szakértőkkel folytatott konzultációk mellett — alapjául szolgáltak. Ebben a terjedelmes kötetben, amelyet a fenti hangzatos címmel láttak el, az annak idején készült 81 tanulmánynak olyan részleteit tették közzé, amelyek alkalmasoknak látszottak arra, hogy a Bizottság Faure-jelentésbeli megállapításainak szilárdabb alátámasztást adjanak. Az a tény, hogy minden fejezet a Faure-jelentésből vett idézettel, mint mottóval indul, jól mutatja a szerkesztők szándékát: ez a kötet nem más, mint kiegészítő „olvasmánygyűjtemény” a Faure-jelentéshez.

A kérdések csoportosítása azonban nem követi a Faure-jelentés szerkezeti felosztását. A könyv két nagy részre oszlik: „*A jelenlegi helyzet leírása*” című átfogó fejezetet „*Az újítások szükségessége*” című rész követi. A szerkesztők szemmel láthatóan nagyobb teret szenteltek a jelenlegi helyzet leírásának, s a jövőben szükséges újítások fejtegetése során is inkább a már jelenleg is alkalmazott kísérletek — a programozott oktatás, az integrált tárgyak, az iskoláskor előtti nevelés, a felnőttnevelés, a tömegtájékoztatási eszközök felhasználása stb. terén — bemutatását tartják fontosnak, mintsem a spekulatív elképzelések felvázolását.

A Faure-jelentés végső következtetése (a „tanuló-társadalom” eszméje) itt nem játszik középponti szerepet, annál több szó esik az *intézmények szerepéről*. A nagy port felvert műveiről már nálunk is ismert Ivan ILLICH (USA) és néhány más, hasonlóan szélsőséges szerző itt is, kétségbe vonja minden formális nevelési szervezet szükségességét, a szerzők többsége azonban racionálisabb álláspontot foglal el ebben a kérdésben, s az intézményes formáknak a társadalmi követelményeket figyelembevevő rugalmas átalakításában, az iskolai és iskolán kívüli oktatás harmonikus egységének kiépítésében látja a probléma megoldását.

Az oktatás helyzetének vizsgálatánál természetesen sok szó esik a már eddig is oly sűrűn emlegetett *válságról*. E válság tüneteinek, jellegzetességeinek egyszerű leírása — a lemorzsolódás, az alkalmazkodni nem tudás, a vizsgarendszer elégtelensége, elhelyezkedési nehézségek stb. — mellett néhány kutató ennél mélyebbre hatolva próbálja megkeresni az okokat. Torsten HUSÉN, a világszerte nagy tekintélynek örvendő svéd közoktatástervezési szakember felhívja a figyelmet, hogy nem szabad az oktatással szemben maximális követelményeket támasztani, mert az oktatási rendszer reformja nem pótolhatja a társadalmi és gazdasági reformokat; csak azokat követve tehet eleget a fejlődés kívánta követelményeknek. A válság okait és a kivezető utakat keresve P. FREIRE brazil történész és filozófus rámutat arra, hogy egy valóban dialektikus kritikai elemzés egyetlen kiindulópontja csak annak tudomásul vétele lehet, hogy az oktatás semmilyen körülmények között sem lehet semleges. Minden oktatási kérdéssel foglalkozó szakembernek — legyen az kutató, tervező vagy tanár — tudatában kell lennie annak, hogy feladatának politikai súlya van.

Két neves szovjet szerző, A. J. MARKUSEVICS és A. V. PETROVSZKIJ a *tervezés szükségességéről* és az eredményes tervezés feltételeiről írva nyomatékosan rámutat az oktatás demokratizálásának, a társadalom munkaerőszükséglete figyelembevételének, a természettudományi tárgyak és a szakmai oktatás fejlesztésének fontosságára. A pedagógiai kutatások legújabb ered-

ményeivel lépést tartó oktatástervezésnek a gazdasági-társadalmi tervek szerves részét kell alkotnia.

Az oktatás jelenlegi helyzetét, problémáit vizsgálva és a megoldási módokat keresve a szerzők nagy része a *tanárok és a tanárképzési rendszer megváltozott szerepében* látják a probléma megoldását. J. KOTAŠEK csehszlovák neveléstudományi kutató szerint az oktatás központi problémája a tanárképzés, mert végül is minden újítás színvonalas és eredményes kivitelezése a tanárok felkészültségétől, s nem utolsósorban létszámuktól függ. Ennek megfelelően a tanárképzést mind minőségileg, mind mennyiségileg fejleszteni kell. Az oktatási rendszer csak akkor újulhat meg, ha *előbb* a tanárképzési programok tartalma és módszere újul meg.

A pedagógusképzés mellett természetesen nem szabad megfeledkezni a folyamatos és tervszerű továbbképzésről sem, mert csak így biztosítható, hogy a tanárok lépést tarthassanak a pedagógia elméletének és gyakorlatának állandó fejlődésével. A tanárképzési programok kidolgozásánál figyelembe kell venni, hogy a tanár szerepe a korszerű iskolában jelentősen megváltozott: már nem kizárólag tudást átadó és számonkérő, hanem inkább tanácsadó, irányító, szervező szakspecialista.

A társadalom egyre növekvő igényeihez alkalmazkodni tudó *teljes emberek képzését csak teljes emberek végezhetik eredményesen*. A modern neveléslektan nagy örege, a svájci Jean PIAGET a szaktárgyak egyre intenzívebb oktatása mellett az új módszerek és a pszichológia aktívabb felhasználának fontosságát hangsúlyozza tanulmányában. Véleménye szerint a jelenleginél sokkal több teret kell biztosítani a gyakorlatnak, a kísérletezésnek, az egyéni alkotókészség alapos és tudatosan tervszerű kifejlesztésének mind a pedagógusképzésben, mind pedig az oktatásban.

Jelenleg az oktatás világszerte olyan problémákkal küzd, melyek egy részének megoldásához nélkülözhetetlen a *nemzetközi együttműködés*. H. M. PHILIPS angol közgazdász a kooperáció három, történetileg kialakult formáját mutatja be: egyrészt az információk és a diákok kölcsönös cseréjéről, másrészt az UNESCO alkotmányának szellemében történő nemzetközi megértésre és a békére nevelésről, végül pedig a társadalmi-gazdasági fejlődést elősegítő együttműködésről beszél.

Végeredményben tehát a „Mozgásban az oktatás” című UNESCO-kiadvány nem a Faure-jelentés, a „Tanuljunk meg élni”-kötet bővített, kiegészített változata. A Nemzetközi Nevelésfejlesztési Bizottság által készített Faure-jelentés kizárólag a tapasztalatok alapján leszűrt átfogó következtetéseket tartalmazta, ez a bizottság — feladatának jellegéből adódóan — szükségszerűen *egységes* álláspontot próbált meg kialakítani, az összes tagállam helyzetének, problémáinak és igényeinek alapján. Ezzel szemben a most megjelent tanulmánykötetben közzétett tanulmányokból az egyes országok, egyes neveléstudományi részterületek speciális problémáit, igényeit ismerhetjük meg, annak ellenére, hogy a szerzők tulajdonképpen nem foglalkoznak egyegy probléma alapos és széles körű kifejtésével, hanem azokat sokféle oldalról megközelítve, sokféle szemponttal nyomatékosítva felhívják rájuk a figyelmet.

A kötet funkcióját, kialakulásának történetét és szerkesztésmódját ismerve, nem meglepőek a kötet gyengéi. Egyrészt mivel ezek a tanulmányok több éve készültek, egyes megállapításaik ma már meglehetősen közhelyszerűen hangzanak. Másrészt a szerzők cikkeit a kötet összeállítói nem egészükben közlik, hanem egyes kiragadott *részleteket* állítottak-szerkesztettek egymás mellé, bizonyos külső szempontok köré csoportosítva. Ennek kétségtelen érdekessége, hogy egy-egy rész kérdés párhuzamosan, több, néha ellentétes szempont felől vizsgálható, ugyanakkor azonban e részletek kiragadása az eredeti szövegegyüttesekből, a teljes terjedelmű tanulmányokból számos esetben erőltetettnek tűnik, és értelmezési-kapcsolási zavarokat okoz.

A szocialista országok szakemberei, neveléstervezői, neveléstudományi kutatói annak idején nagy érdeklődéssel és haszonnal tanulmányozták (és körültekintő bírálatban részesítették) a Faure-jelentést. Elsősorban számukra — s rajtuk kívül az összehasonlító pedagógia egyre gyarapodó számú művelői részére — jelenthet sok pozitív és negatív előjelű tanulságot e tanulmánykötet feldolgozása, hiszen mindnyájan érezzük: nálunk is „mozgásban az oktatás”.

SZABÓ MÁRTA